

En dansk Oscarhistorie - fra *Cimarron* til *En kongelig affære*

Af HELLE KANNIK HAASTRUP

I dag er der i den nationale kulturelle offentlighed store forventninger til, at dansk film kan gøre sig godt i international sammenhæng og vinde filmpriser: senest med Oscarnomineringen af *En kongelig affære* (2012) i 2013 og Susanne Biers *Hævnen* (2010), som vandt en Oscar i 2011. Filmpriser er attråværdige, fordi de giver synlighed og prestige både inden for branchen og i den kulturelle offentlighed. Her skal det handle om de danske Oscarvindere med et perspektiv til andre internationale filmpriser.

Oscarhistorien opdeles her i fire perioder koncentreret om de film eller personer, som har vundet: Det er udvandrerne i Hollywoods gyldne tidsalder, 1980'ernes danske vindere af "Bedste Udenlandske Film", vinderne af "Bedste Kortfilm" og de tekniske Oscarpriser. Den danske Oscarhistorie er derfor både en meget selektiv dansk filmhistorie, set i et internationalt perspektiv, og en historie om, hvilke danske film som har fået hul igennem til international filmkultur. Afslutningsvis vil jeg sætte de danske Oscarvindere i perspektiv ift. øvrige danske film, som har vundet andre internationale priser, samt kort undersøge mediedækningen af prisuddelinger og filmfestivaler.

Scenografen, politikeren, den sortlistede karakterskuespiller af dansk afstamning og art directoren

Danske filmarbejdere udvandrede ikke i samme grad til Hollywood som svenskere og tyskere, men to markante profiler gjorde sig alligevel gældende i Oscarsammenhæng i Hollywoods gyldne tidsalder (ofte tidsfæstet til perioden 1917-1960): Max Rée og Jean Hersholt. Scenografen og kostumedesigneren Max Rée (1889-1953) vandt i 1931 en Oscar for bedste set-design i det stort anlagte episke western-melodrama *Cimarron* (1931; fig. 1). En storfilm med stjerner som Irene Dunne og den i dag mindre kendte Richard Dix. *Cimarron* havde kostet 1,5 mio. dollars, og på trods af en vis succes både kritisk og kommercielt blev pengene ikke tjent ind igen. En del

Danske Max Rée vandt i 1931 en Oscar for bedste setdesign til den stort anlagte western *Cimarron*. © Warner Home Video.

af forklaringen er den økonomiske depression, som USA befandt sig i på det tidspunkt. Det episke perspektiv skildrer en "boomtown" fra det første "land rush" på de øde sletter i Oklahoma, hvor den ny by grundlægges, til en storby med skyskrabere fire dekader senere.

En af de store scener i *Cimarron* er den bemærkelsesværdigt korte "land rush", hvor tusindvis af hestevogne og ryttere (og en enkelt væltepetercykel) sætter af sted over prærien for at finde det bedste stykke land. Til Oscaruddelingen vandt *Cimarron* ikke blot for scenografien, men også prisen for bedste film og for bedste adaptation. *Cimarron* var den eneste western, som havde vundet prisen for bedste film, indtil Kevin Costners *Dances with Wolves* (1990) i 1991. Romanforlægget var en roman af Howard Easterbrook, som også skrev romanen bag *The Giant* (1956), der blev filmatiseret med James Dean i hovedrollen en del år senere.

Max Rée skabte også kostumer til Greta Garbos debutfilm *The Torrent* (1926) og til den Oscarvindende *A Midsummer Night's Dream* (1935), instrueret af Max Reinhardt og William Dieterle, og arbejdede både som scenograf og/eller som kostumedesigner på en lang række film fra 1926 til 1947 i Hollywood.

Jean Hersholt (1886-1956) fik to æres-Oscars for sit velgørenhedsarbejde for filmarbejderne, og efter hans død blev en særlig humanitær Oscar oprettet i hans navn. Som skuespiller er de filmhistorisk mest interessante Erich von Stroheims *Greed* (1924), hvor Jean Hersholt spiller den onde bror, men også *Grand Hotel* (1932; fig. 2), som i den fornyede interesse for multiprotagonistfilm har fået velfortjent ny opmærksomhed og ikke kun

Fig. 2: Den dansk-amerikanske skuespiller Jean Hersholt (døbt Jean Pierre Carl Boisen) spillede med i flere bemærkelsesværdige stumfilm, heriblandt *Greed* (1924) og den Oscarvindende multiprotagonistfilm *Grand Hotel* (1932) (bl.). I dag kendes han dog primært for den æres-Oscar, som i 1956 blev opkaldt efter ham. © Whv.

forbindes med Great Garbos "I want to be alone"-replik. Men ellers huskes Hersholt for sin alfaderlige rolle i *Heidi* (1937) sammen med Shirley Temple og har desuden modtaget ridderkorset for sin oversættelse af H.C. Andersens samlede eventyr til engelsk.

Hersholt fik tildelt sin første æres-Oscar i 1940 for sit "outstanding" arbejde med The Motion Picture Relief Fund. Organisationen er en social hjælpeorganisation rettet mod filmarbejdere og støttet af de store stjerner for at komme mindre bemidlede filmarbejdere til gode. Hersholt havde bl.a. etableret et radioshow, The Screen Guild Show – hvor de store filmstjerner optrådte gratis – som skulle samle penge ind til The Motion Picture Relief Fund.

I 1950 fik han prisen for, som det hed: "distinguished service to the motion picture industry" efter at have været præsident for akademiet 1945-49.

I 1956 (året for hans død) blev en pris oprettet i hans navn: The Jean Hersholt Humanitarian Award. Det er en Oscarstatuette, som overrækkes til "an individual in the motion picture industry whose humanitarian efforts have brought credit to the industry" (se *Oscars* 2013). The Jean Hersholt Award har været uddelt lige siden til så forskellige modtagere som Oprah Winfrey og Audrey Hepburn og senest Disneydirektøren Jeffrey Katzenberg, der også har arbejdet for The Motion Picture Relief Fund, og dokumentaristen D.A. Pennebaker, der især er kendt for banebrydende værker som *Don't Look Back* (1967) og *The War Room* (1993), hvoraf sidstnævnte blev nomi-

neret til en Oscar i 1994.

På den måde synes The Jean Hersholt Award også at være et slags ærefuldt opsamlingsheat, som både omfatter nøglepersoner i filmkunsten, der ikke tidligere har vundet en pris (som Pennebaker), og som hylder den humanitære indsats for branchen (som Katzenberg).

Oscarvindere af dansk afstamning – Sondergaard og Larsen

Skuespilleren Gale Sondergaard (1899-1985, egl. Edith Holm Søndergaard), som er af dansk afstamning, men var født i USA, havde danske forældre, som udvandrede til USA. Hun fik sin filmdebut i filmatiseringen af bestselleren af samme navn – det historiske melodrama *Anthony Adverse* (1936). Til Oscaruddelingen i 1937 blev prisen for bedste kvindelige birolle første gang uddelt, og Sondergaard vandt. *Anthony Adverse* var (ligesom ovennævnte *Cimarron*) et udstyrsstykke med en lang række stjerner som bl.a. Olivia de Havilland og Frederic March.

Sondergaard blev i 1946 også nomineret for sin rolle som Lady Thiang i *Anna and the King of Siam* (1946) med både Rex Harrison og Irene Dunne i hovedrollerne. Sondergaard havde også roller i flere andre Oscarnominede film, bl.a. den Oscarvindende biopic *The Life of Emile Zola* (1937) og William Wylers film noir *The Letter* (1940) med Bette Davis i hovedrollen. Sondergaard var en karakterskuespiller, som specialiserede sig i at spille kølige, snarrådige og ofte ondsksfulde kvindefigurer (jf. Skotte 2013).¹ Efter 1946 blev Sondergaards mand, instruktøren og producenten Herbert

Fig 3: Gale Sondergaard vandt for sin rolle i filmen *Anthony Adverse* (1936) og blev siden kendt for sine kølige, ondsksfulde kvindefigurer. © Cinema International Media.

Biberman, blacklisted, fordi han sympatiserede med kommunistpartiet. Han var en af de såkaldte "Hollywood Ten",² som ikke ville besvare spørgsmålene om, hvorvidt de var eller havde været medlemmer af det kommunistiske parti. Den konkrete konsekvens for Sondergaard var, at hun ikke fik arbejde i Hollywood før 20 år efter. Sondergaards og Bibernans problemer med kommunistforskrækkelsen og Komiteen for uamerikansk virksomhed (HUAC) er skildret i *One of the Hollywood Ten* (2000), instrueret af Karl Francis, en film, hvori Jeff Goldblum og Greta Scacchi spiller hhv. Biberman og Sondergaard.

En anden Oscarvinder af dansk afstamning er art director Tambi (Johannes) Larsen (1914-2001), født i Indien af danske forældre. Larsen fik i 1956 en Oscar (sammen med Hal Pereira) for art direction i *The Rose Tattoo* (1955), baseret på Tennessee Williams' skuespil og med bl.a. Burt Lancaster og Anna Magnani i hovedrollerne (sidstnævnte vandt også en Oscar for sin rolle). *The Rose Tattoo* er et melodrama tydeligt inspireret af den italienske neorealisme (ikke kun fordi Anna Magnani spiller hovedrollen) i den visuelle still og i *mise en scène* – primært filmet *on location*. Tambi Larsen blev i alt nomineret fire gange til en Oscar for bedste art direction bl.a. for John le Carré-filmatiseringen *The Spy Who Came in from the Cold* (1965) og den berømte Michael Cimino-fiasko *Heaven's Gate* (1980).

Den stadige fokus i pressen på succesfulde Hollywoodstjerner med danske aner skal nok blot betragtes som et udtryk for national stolthed. De udvandrede danskere, som vandt en Oscar, fik sat deres aftryk på Hollywood i den gyldne periode: Max Rée i prestigøse storproduktioner fra *Cimarron* til Shakespearefilmatiseringen *A Midsummer Night's Dream*, og Jean Hersholt, der omtales som "the great Dane", fik en central rolle i et filmhistorisk hovedværk og huskes for sit organisatoriske velgørenhedsarbejde inden for Oscarakademiet. Gale Sondergaard med sine karakterroller og Tambi Larsen med setdesign i flere Hollywoodklassikere.

Når nulevende Hollywoodstjerner er af mere eller mindre dansk afstamning, bliver det danske tilhørsforhold ofte bemærket i den danske presse i forbindelse med anmeldelser og foromtale, som f.eks. Viggo Mortensen, der blev filmstjerne med rollen som Aragorn i *The Lord of the Rings*-trilogien. *The Lord of the Rings: The Return of the King* (2003) vandt en Oscar for

bedste film, og Mortensen blev på egen hånd nomineret for sin rolle i David Cronenbergs *Eastern Promises* (2007). Det samme gælder Scarlett Johansson, hvis danske aner ofte nævnes i forbindelse med roller i Oscarvindende film som *Lost in Translation* (2003) og *Vicky Christina Barcelona* (2008) (jf. f.eks. Lynnerup 2009).

Oscarvindende film i kategorien “Bedste Udenlandske Film”

”Bedste Udenlandske Film” er én af de priskategorier, som ikke var med fra begyndelsen af Oscaruddelingens historie: Fra 1947 til 1956 var den en æres-Oscar – dvs. ikke i konkurrence. En udenlandsk film, som regel europæisk, blev udvalgt i denne periode, eksempelvis Vittorio De Sicas *Ladri di biciclette* (1948, *Cykeltven*) og Akira Kurosawas *Rashomon* (1950, *Dæmonernes port*).

Fra 1956 bliver en udvalgt skare af film nomineret, og reglerne foreskriver, at hvert land kun kan tilmelde én film, og der må ikke tales engelsk som det primære sprog i filmen. Det er kun de medlemmer af akademiet, som har set de fem nominerede film i biografen, der kan stemme.

En række danske film bliver omkring dette tidspunkt nomineret til en Oscar for bedste udenlandske film. I 1957 blev Erik Ballings grønlandsdrama *Qivitoq* (1956) nomineret, ligesom Astrid Henning-Jensens filmatisering af *Paw* (1959) i 1960, og i 1963 blev Bent Christensens publikums-succes *Harry og kammertjeneren* (1961) også nomineret. De danske film var i hård konkurrence, for vinderne var hhv. Federico Fellinis *La Strada*

Fig. 4: Erik Ballings grønlandsdrama *Qivitoq* (1956) blev som den første danske film nomineret i kategorien ”Best Foreign Language Film”. Prisen gik dog til Federico Fellinis *La Strada* (1954) (bl.), og netop Fellini holder rekorden som den mest vindende instruktør i denne kategori (med fire statuetter). © Criterion.

(1954) i 1957, Marcel Camus' *Orfeu Negro* i 1960 og Ingmar Bergmans *Såsom i en spegel* (1961) i 1962.

I de mellemliggende år frem til 1988 indstillede Danmark film, som ikke kom med på listen over nominerede for "Bedste Udenlandske Film" – det var bl.a. hovedværker i dansk filmhistorie som Henning Carlsens kanonklassiker *Sult* (1966) og Nils Malmros' aarhusianske ungdomsfilm *Kundskabens træ* (1981).

Men i slutningen af 1980'erne lykkedes det. En del af forklaringen skal findes i den europæiske og måske især britiske kvalitetstradition, også kaldet *heritage*-film, som f.eks. *Chariots of Fire* (1981), der havde vundet en Oscar for bedste film (i alt fire Oscars) i 1982. I de følgende år fulgte Merchant Ivory-filmatiseringer af populære klassikere som *Room with a View*, *Passage to India* og *Maurice*, men også franske historiske film som *Jean de Florette*, *Cyrano de Bergerac*, *La Reine Margot* og så naturligvis *Babettes gæstebud* (1987). Ginette Vincendeau argumenterer for, at selve betegnelsen *heritage*-film jo indikerer, at det er fortiden, man forholder sig til, og dér ligger muligvis "problemet", fordi *heritage*-filmen ofte bliver en fejring eller udstilling af fortiden, i højere grad end det er en kritisk udforskning af den (Vincendeau 2001: xviii).

Gabriel Axels *Babettes gæstebud* er en filmatisering af en novelle af en af de mest internationalt kendte danske forfattere – Karen Blixen. Novellen *Babettes gæstebud* udkom oprindeligt i Ladies Home Journal i 1951. I 1980'erne fik Karen Blixens forfatterskab fornyet populærkulturel relevans, da den amerikanske forsker Judith Thurmans biografi sammen med Karen Blixens *Den afrikanske farm* dannede baggrund for den Oscarvindende filmatisering *Out of Africa* (1985), instrueret af Sydney Pollack.

På den måde kunne *Babettes gæstebud* i udgangspunktet præsenteres med et vist aktuelt forhåndskendskab – både til et dansk publikum og til en international kulturel offentlighed, som havde set *Out of Africa*. Vincendeau peger i sin diskussion også på, at *heritage*-filmen blev et europæisk modtræk, som kunne trække publikum i biografen, men han peger også på et andet problem for *heritage*-filmen: at filmene ofte bliver vurderet ift., om de yder forlægget retfærdighed, i stedet for om de fungerer som film (Vincendeau 2001: xxii).

I 1988 vandt Bille Augusts *Pelle Erobreren* (1987) Den Gyldne Palme i Cannes, efterfulgt i 1989 af en Golden Globe og en Oscarstatuette (for bedste ikke-engelsksprogede film). I dansk sammenhæng blev *Pelle Erobreren* vurderet ift. Martin Andersen Nexø's meget politiske roman og blev fundet for let, men hyldet for sin realisme, Max von Sydows skuespilpræstation og filmens stilsikkerhed (Schepelern 2001: 294). I dansk sammenhæng havde August markeret sig med de hverdagsrealistiske Bjarne Reuter-filmatiseringer *Zappa* (1983) og *Tro, håb og kærlighed* (1984), hvor førstnævnte ofte karakteriseres som "et højdepunkt i dansk hverdagsrealisme" (ibid.: 284). Efter gennembruddet med *Pelle Erobreren* fik August en international karriere, der stædigt har fastholdt filmatiseringen af romaner som udgangspunkt. *Den gode vilje* (1992) skal fremhæves både for sin følsomme og psykologisk registrerende realisme, men også fordi den indbragte August Den Gyldne Palme for anden gang.

Sammenlignet med de engelske *heritage*-film kan hverken *Babettes gæstebud* eller *Pelle Erobreren* anklages for at tilhøre "the Laura Ashley school of filmmaking" med forbindelser til retromode, boligindretning og turisme (Vincendeau 2001: xviii), fordi de skildrede miljøer er landbefolkningen i 1800-tallets Danmark. Men både *Babettes gæstebud* og *Pelle Erobreren*

Fig. 5: Ved indgangen til 1990'erne blev flere danske produktioner nomineret i kategorien "Best Foreign Language Film" (*Babettes gæstebud*, *Pelle Erobreren* og *Dansen med Regitze*). I 1990, hvor den sidstnævnte film var nomineret, uden dog at vinde, blev også en anden og mere oversat dansker bemærket. Filmfotografen Mikael Salomon var således nomineret i kategorien for bedste cinematografi, dette for sit arbejde i Spielbergs *The Abyss* (1989) (bl.). © Twentieth Century Fox.

kan karakteriseres som danske eksempler på *heritage*-filmen, fordi begge film benytter filmatisering af populære litterære klassikere, har en international stjerneskuespiller i en central rolle (Stephane Audran og Max von Sydow) og er en historisk skildring uden kritisk brod.³

I kølvandet på netop *Babettes gæstebud* og *Pelle Erobreren* blev Kaspar Rostrups mere hverdagsrealistiske *Dansen med Regitze* (1989) nomineret til en Oscar i 1990, en Oscar, der dog gik til Giuseppe Tornatores italienske opus *Nuovo Cinema Paradiso* (1989, *Mine aftener i Paradis*).

Samme år var en anden dansker, Mikael Salomon, nomineret for sit cinematografiske arbejde i James Camerons science fiction-film *The Abyss* (1989; fig. 5).

De korte film - samfundssatire og poetiske skæbnefortællinger for voksne

De danske kortfilm er placeret inden for to kategorier – Børge Ring, som vandt i kategorien for bedste animerede kortfilm, og Anders Thomas Jensen, Martin Strange Hansen og Joakim Back, som alle vandt for bedste live action-kortfilm.

Kategorien for animationskortfilm har været uddelt siden 1932, og der er to velkendte skikkelser, som dominerer listen over vindere: Det er Walt Disney, som vandt 13 Oscars i denne kategori (22 Oscars i alt), men første gang for klassikeren *Flowers and Trees* (1932), og Fred Quimby fra MGM, som vandt otte gange bl.a. for sine Tom & Jerry- og Bugs Bunny-tegnefilm, første gang i 1941 med *The Milky Way* (1940). I 1986 er det med andre ord særdeles fornemt selskab, som Børge Ring kommer ind i, da han som eneste dansker nogensinde vandt for *Anna og Bella* (1984), en film, der dog er produceret i Holland. Ring var også nomineret året før med *Oh my darling* (1983).

Børge Ring er bosat i Holland, men er herhjemme måske bedst kendt for sin *Anton*-serie for børn vist på DR i 2005.

Anna og Bella er en sørgmunter fortælling om to gamle damer, som ser tilbage på det liv, de sammen har haft – på godt og ondt. Det er ikke en børnefilm som mange af de øvrige vindere i denne kategori, men har mere karakter af en skæbnefortælling med humor. Karakteristisk for Rings ani-

merede kortfilm tages der fat på eksistentielle temaer fortalt i en skitseagtig og let genkendelig streg. Der er ingen dialog, følelser kommer til udtryk i de opfindsomt animerede metaforer samt i musik og lyde. I de senere år er prisen for den korte animationsfilm bl.a. vundet af de toneangivende inden for nyskabende animation, f.eks. Nick Park, der vandt for sine Wallace and Gromit-film *The Wrong Trousers* (1993) og *A Close Shave* (1996), og Pixars Jan Pinkava, som vandt med *Geri's Game* (1997) ved det 70. Oscarshow i 1998.

De to første Oscarvindere for bedste kortfilm er Anders Thomas Jensens *Valgaften* (1998) og Martin Strange Hansens *Der er en yndig mand* (2002), to film, der begge (i tråd med den sociale problemfilm) har racisme og intolerance på dagsordenen.

Anders Thomas Jensen havde allerede to Oscarnomineringer med *Ernst og lyset* (1996) sammen med Tomas Villum Jensen og med *Wolfgang* (1997), men det var først i 1999, at Anders Thomas Jensen vandt med *Valgaften*, der har Ulrich Thomsen i hovedrollen. Thomsen spiller den demokratiske og antiracistiske mand, som med taxa forsøger at nå frem, inden valgstedet lukker kl. 20, og som i sin frustration og hensyntagen ender med at være lige så dobbeltmoralisk og racistisk som de mennesker, han har taget dybt afstand fra undervejs igennem byen (for mere herom se Højer & Nielsen 2005: 29-31 samt Halskovs interview med Kim Magnusson senere i denne bog).

I Martin Strange Hansens *Der er en yndig mand* er det Martin Buch, der spiller en forelsket mand, som forsøger at navigere mellem racisme og dobbeltmoral. Pga. en fejl bliver han sendt på et danskursus for indvandrere, fordi systemet på arbejdsformidlingen har registreret ham som El Hassan. Han er i mellemtiden blevet forelsket i den kvindelige underviser på kurset, så i stedet for at sige, at han ikke er El Hassan, klæder han sig ud som pakistaner, så holdet bliver oprettet alligevel.

Både *Valgaften* og *Der er en yndig mand* er befriende satiriske i deres udstilling af både frelstheden og dobbeltmoralen i nutidens samfund og med særlig fokus på indfødte danskeres forhold til indvandrere – som giver stof til eftertanke.

Anders Thomas Jensen har efterfølgende skrevet manuskriptet til den

Oscarnominerede *Efter brylluppet* (2006) og til *Hævnen* (som vandt en Oscar i 2011). Jensen har selv instrueret bl.a. *Adams æbler* (2005) og har senest skrevet manuskriptet til Susanne Biers kommende film *Serena* (2013) (der bl.a. har Oscarvinderen Jennifer Lawrence fra *Silver Linings Playbook* [2012] i hovedrollen).

The New Tenants (2009) er den sidste succeshistorie inden for dansk kortfilm og er instrueret af Joakim Back, der arbejder som reklamefilminstruktør, bosiddende i New York. Men også her har Anders Thomas Jensen skrevet manuskriptet. *The New Tenants* er et karakterstudie, som er tydeligt inspireret af Quentin Tarantinos veltalende psykopater. *The New Tenants* er en kombination af det groteske og det humoristiske. Filmen er en lille fortælling om et nyindflyttet homoseksuelt par, der får tiden til at gå med at skændes om petitesser, men afbrydes af en gammel dame, som vil låne lidt mel. De finder en gammel pose mel i skabet, som de giver den gamle dame, men det viser sig, at posen i stedet indeholder to kilo heroin. Fortællingen kobler de to homoseksuelle karakterer med den velkendte, veltalende og livsfarlige psykopat, som kommer for at hente sin heroin. Den voldelige afslutning kontrasteres med parrets erkendelse af, at de må holde op med at kives – kærlighedsforholdet skal prioriteres, og nu da de har overlevet mordforsøg, så skal der danses.

En række andre kortfilm har opnået nominering – men har ikke vundet: Birger Larsen var nomineret med *Ska' vi være kærester?* (1997) tilbage i 1998, samme år som førnævnte *Wolfgang*, i 2000 var *Bror, min bror* (1999) af Henrik Ruben Genz og Michael W. Horsten nomineret, i 2007 blev Søren Pilmark og Kim Magnussons *Helmer & Søn* (2006) nomineret, i 2008 blev Christian E. Christiansen og Louise Vesth nomineret for *Om natten* (2007), og i 2009 blev Dorte Høgh og Tivi Magnussons *Grisen* (2008) nomineret – alle dog uden at vinde. Det er ikke alle, som har kunnet bruge Oscarnomineringen til at få foden inden for i den amerikanske filmbranche: Et eksempel på en, der dog har fået foden inden for i Hollywood, primært som *hired hand*, er dog førnævnte Christiansen, der har instrueret genrefilm som *The Roommate* (2011) med Leighton Meester og den kommende *The Devil's Rapture* (2013) med bl.a. Rufus Sewell (jf. Højer 2011).

Lysmagerne: De danske tekniske Oscarvindere

De såkaldte sci-tech awards er ikke priser, som de almindelige medlemmer af akademiet kan stemme på, for priserne tildeles af akademiets såkaldte Board of Governors. The Board of Governors består af tre repræsentanter fra hver af de 15 brancheorganisationer (undtagen "makeup og hår", som kun har én repræsentant). Priserne uddeles et par uger før selve Oscarshowet afvikles, ofte med en yngre stjerne som vært – og gerne én, som har medvirket i en film, der har gjort brug af special effects. I 2013 var det Zoe Saldana (fra James Camerons *Avatar* [2009]) og Chris Pine (fra den nye J.J. Abrams-version af *Star Trek* [2013]). Tilbage i 1931, hvor de tekniske priser første gang blev uddelt, gik priserne til tekniske nyskabelser, primært til forbedringer af lydfilmen.

Akademiets priser inden for "scientific and technical achievement" uddeles på tre niveauer: 1) Academy award of merit (her får man en Oscarstatuette) for "achievements which have a definite influence upon the advancement of the industry", 2) A scientific and engineering award (her får man en "plade" med inskription) for "achievements which exhibit a high level of engineering and are important to the progress of the industry" (en kategori, hvor softwareudvikleren Per H. Christensen og professor Henrik Wann Jensen begge har vundet), og 3) en pris, hvor man får et Oscarcertifikat "for those accomplishments which contribute to the progress of the industry." Både Christensen og Jensen har bidraget til videreudviklingen af CGI (computergenererede effekter). Den digitale animationsfilm har i Hollywoodfilmen været dominerende inden for tegnefilm, men også inden for actionfilmen, og for den ekspanderende fantasygenre er digitale effekter et helt centralt virkemiddel. Per H. Christensen, som arbejder hos Pixar, vandt sammen med to amerikanske kollegaer en "scientific and engineering award" i 2009. Christensen har medvirket på flere af den digitale tegnefilms hovedværker, som f.eks. *Ratatouille* (2008), *Wall-E* (2009), *Up* (2010) og senest *Brave* (2013), som alle har vundet en Oscar for bedste animationsfilm. Christensen fik sin pris for at være en "renderman", dvs. at kunne styre indirekte lysindfald på digitalt animerede flader og, som et resultat heraf, gøre billedet mere nuanceret og fotografisk realistisk.

Med fantasyfilm som *Avatar* og *The Lord of the Rings*-trilogien blev der

sat nye standarder for realismen i de digitale effekter. Den Oscarvindende professor, Henrik Wann Jensen fra University of San Diego, var med til at udvikle teknologien bag "rendering translucent materials".⁴ Wann Jensen har bl.a. arbejdet sammen med Peter Jacksons Weta Digital og været involveret i film som *Avatar* og den helt nye *The Adventures of Tintin* (2011). Lys under huden er med andre ord en af de mange forskellige digitale effekter, som er med til at gøre de digitale billeder af levende væsner mere livagtige og mere tro mod en fotografisk realisme.⁵

Når en ny fantasyfilm eller digital tegnefilm har premiere, bliver de digitale effekter en del af filmens promotion. Det var særlig tydeligt med *The Lord of the Rings*-trilogien og *Avatar* (begge vandt Oscars og ikke kun de tekniske priser), men også med Martin Scorseses Oscarnominerede film *Hugo* (2011) og senest med Peter Jacksons *The Hobbit – An Unexpected Journey* (2012), hvor fortællingen om 3D og de 48 billeder i sekundet var en central del af filmens promotion (jf. f.eks. Lendino 2012).

Bedste udenlandske film: Oscar og de andre internationale priser

Oscaruddelingen er en mediebegivenhed og fungerer som den storslåede finale på den såkaldte "awards season" fra december til marts. Fælles for de mange film awardshows, som finder sted i denne periode, er, at de bedømmer film, som (i udgangspunktet) har haft premiere det forgangne år. Man kan skelne mellem, om det er branchefolk, som uddeler priser, som f.eks. Academy of Motion Picture Arts and Sciences (Oscar) og British Academy Film and Television Academy (BAFTA), eller om det er kritikere, dvs. journalister og filmanmeldere, som uddeler priser (Golden Globes uddeles f.eks. af Hollywood Foreign Press).⁶

Oscaruddelingen blev første gang afholdt i 1929 og havde som formål at samle filmindustriens daværende fem brancher (skuespillere, instruktører, producenter, teknikere og manuskriptforfattere), og begivenheden blev hurtigt en glamourøs og elegant affære, men prisen for bedste udenlandske film blev først indført i 1956. Britiske BAFTA blev grundlagt i 1947, ligeledes for at styrke den nationale filmindustri, og havde fra begyndelsen en særlig kategori for bedste udenlandske film. Ved Golden Globe-prisuddelingen var det først efter 1965, at de udenlandske film blev udtaget

til nominering – tidligere blev de blot tildelt. The Hollywood Foreign Press blev stiftet i 1943 med det formål at arbejde for gode internationale relationer mellem USA og andre lande. Hvis man betragter awardssæsonen som en metafortælling, så kan både BAFTA- og Golden Globe-prisuddelingene give et fingerpeg om, hvem der vinder priser til Oscar – i 2013 var det *Argo* (2012), som vandt alle tre priser for årets bedste film, og det samme gjorde sig gældende for Michael Hanekes *Amour* (2012), som vandt alle tre priser for bedste udenlandske film.

De fire vigtigste filmfestivaler i Europa er Cannesfestivalen, Berlinfestivalen, Venedigfestivalen og Amsterdamfestivalen for dokumentarfilm. Hvor branchepriser og kritikerpriser uddeles ved prisuddelingsceremonier i awardssæsonen, så er festivalpriser spredt ud over kalenderåret med Berlin i februar, Cannes i maj og Venedig og Amsterdam i efteråret. Den vigtigste forskel på festivaler og branche-/kritikerpriser er, at de konkurrerende film har premiere på festivalen og fungerer som promovering med henblik på distributionsaftaler og mulig finansiering af kommende projekter. F.eks. er Cannesfilmfestivalen en lukket festival, hvor man skal have presseakkreditering for at kunne deltage. En anden væsentlig forskel er, at de film, som deltager i konkurrencen, er udvalgt af festivalkomiteén, og vinderen kåres af en til lejligheden sammensat jury. Denne jury består af ca. 10 medlemmer, som både kommer fra branchen eller fra kulturlivet i mere bred forstand, f.eks. forfattere eller modedesignere. På festivalens sidste dag afsløres vinderen ved en ceremoni. Denne ceremoni er ikke et globalt tv-show som Oscar (og i mindre grad BAFTA og Golden Globe) – men primært en begivenhed på festivalen for et indbudt publikum.

En dansk filminstruktør, som har et særlig nært forhold til filmfestivalen i Cannes, er Lars von Trier, som tilbage i 1984 både fik juryens store pris og en teknisk pris for sin debutfilm *The Element of Crime* – det samme gjorde sig gældende med filmene *Europa* i 1991 og *Breaking the Waves* i 1996. I 2000 vandt Trier omsider Den Gyldne Palme for *Dancer in the Dark*, og siden da har han haft alle sine engelsksprogede film i konkurrence: *Dogville* (2003), *Manderlay* (2005), *Antichrist* (2009) og *Melancholia* (2011). *Antichrist* og *Melancholia* har begge vundet priser for bedste kvindelige hovedrolle til hhv. Charlotte Gainsbourg og Kirsten Dunst. I Oscarsammenhæng

var Lars von Triers eneste nominering for Björks sang "I've Seen It All" fra førnævnte *Dancer in the Dark*.

Bille August vandt Den Gyldne Palme for *Pelle Erobreren* og for Bergmandramaet *Den gode vilje*. Ved Golden Globe-prisuddelingen var *Pelle Erobreren* i konkurrence med *Babettes gæstebud* – og Bille August vandt. Til gengæld vandt *Babettes gæstebud* en BAFTA for bedste udenlandske film samme år, hvor *Pelle Erobreren* slet ikke var nomineret.

I slutningen af 1990'erne vakte Dogme 95 international opsigt, dog ikke hos akademiet i Hollywood. Thomas Vinterberg vandt i Cannes juryens store pris for dogmefilmen *Festen* (1999), og Søren Kragh Jacobsen vandt en sølvbjørn i Berlin for *Mifunes sidste sang* (1999), og endelig vandt Lone Scherfig en BAFTA for *Italiensk for begyndere* (2001).

Tilbage i 1950'erne fik selveste Carl Th. Dreyer tildelt en Golden Globe for bedste udenlandske film (sammen med fire andre) for et af sine hovedværker *Ordet* (1955), en film, som også blev belønnet med Venedigfestivalens hovedpris Den gyldne løve. Ved Berlinfilmfestivalen i 1979 fik Astrid Henning Jensen Sølvbjørnen for bedste instruktion for filmatiseringen af Dea Trier Mørchs bestseller *Vinterbørn*, og Helle Ryslinge vandt i Venedig for bedste manuskript for kunstsnoberisatiren *Sirup* (1990).

Den eneste Oscarnominering, som en dansk instruktør har fået i kategorien bedste film, opnåede Lone Scherfig i 2010 med *An Education* (selvom det jo er producenterne, som er modtagerne af denne kategori; fig. 6). Men samme år som hun modtog en Oscar for *Hævnen*, blev Susanne Bier nomineret til en Golden Globe for bedste udenlandske film (2011). Ved Cannesfestivalen vandt Nicolas Winding Refn prisen for bedste instruktør for noir-dramaet *Drive* (2012) med Carey Mulligan og Ryan Gosling i hovedrollerne, og filmen blev Oscarnomineret for bedste lydredigering i 2012.⁷

Oscar til dansk dokumentarisme?

Den nye bølge af dansk dokumentarisme siden 2000 har også markeret sig internationalt: Anders Østergaard og Lise Lense-Møller var med *Burma VJ* i 2010 nomineret til en Oscar for bedste dokumentarfilm. *Burma VJ* er en sammenklipning af udsnuglede videoreportager foretaget i det for omverdenen lukkede Burma. *Burma VJ* vandt hovedprisen (Joris Ivens Award) ved

Fig. 6: Lone Scherfigs *An Education* (2009) blev i 2010 nomineret til bedste film. Scherfig er til dato den eneste dansker, som har haft en film med i denne kategori, men vel at mærke for en *britisk produceret og ikke dansksproget* film. © Sony Pictures Classics.

den store Amsterdam Dokumentarfilmfestival (IDFA), som blev etableret i 1988.⁸

Kun to gange før har danske dokumentarister vundet Joris Ivens Award, og det var i 2001, hvor Sami Saif og Phie Ambo vandt for den intime dokumentar *Family*, og i 2006, hvor Pernille Rose Grønkjær vandt for *The Monastery*, en *direct cinema*-inspireret skildring af de personlige konfrontationer i etableringen af et kloster. I 2006 vandt Eva Mulvad prisen for den korte dokumentar med *Vores lykkens fjender* om afghanske kvinders kamp for politisk indflydelse efter Taleban. Mulvad vandt desuden juryens store pris ved Sundancefilmfestivalen samme år. I 2010 fik Janus Metz Pedersens *Armadillo* om de danske soldater i Afghanistan en kritikerpris i Cannes og en tv-pris for bedste dokumentar ved Emmyuddelingen.

Samlet set er det både de umiddelbart globalt relevante fortællinger som *Burma VJ* og *Armadillo*, der vækker genklang internationalt, men også de nære portrætter som *Family* og *The Monastery*.

Mediefortællinger om danske filmpriser – i 2012 og 2013

Mediedækningen af opløbet til Oscar i awardssæsonen og årets store filmfestivaler giver omtale af dansk film og har dermed en funktion, der rækker langt ud over den enkelte begivenhed: De filmkulturelle mediebegivenheder skaber international omtale, kan sikre international distribution og interesse

for kommende projekter for instruktører, skuespillere og ikke mindst dansk filmkunst. I den danske presse – især de store dagblade og DR og TV 2 – er der daglig dækning og direkte reportager fra Cannesfilmfestivalen (i de dage, festivalen varer) og dækning af Oscar i dagene op til uddelingen, og selve Oscaruddelingen sendes direkte på en af TV 2's kanaler (i år på hovedkanalen).

I 2012 havde mediefortællingen om Cannes fokus på spørgsmålet om, hvorvidt Thomas Vinterberg ville vinde Den Gyldne Palme med *Jagten*, og både Vinterberg og hovedrolleindehaveren Mads Mikkelsen blev fulgt tæt af den danske presse i Cannes. I et indslag på TV 2 så man bl.a. hovedrolleindehaveren Mads Mikkelsen blive omringet af autografjægere. Træerne vokser dog ikke ind i himlen, for da Mikkelsen passerede journalisten på vej ind på hotellet, bemærkede han tørt, men smilende: "De (autografjægerne, red.) troede, jeg var Viggo Mortensen." Prisen blev for Mikkelsen en konkret professionel og kunstnerisk anerkendelse. Mikkelsen er i international sammenhæng primært kendt for sine actionroller i *Casino Royale* (2006) og *Clash of the Titans* (2010) og som Hannibal i den aktuelle tv-serie (NBC, 2013-) om den fra *Silence of the Lambs* (1991) så berømte kultiverede kannibal.

Vinterberg havde med nomineringen en mulighed for med *Jagten* at cementere sin genetablering som prisvindende dansk instruktør – som den fortabte søn – efter de mindre succesfulde engelsksprogede *It's All About Love* (2003) og *Dear Wendy* (2004), som ikke levede op til *Festens* store succes.

Efter succesen med Susanne Biers Oscar i 2011 var der store forhåbninger til, at Nikolaj Arcel med *En kongelig affære* (2012) i 2013 kunne vinde over Michael Haneke's førnævnte *Amour*. På sin vej mod Oscarnomineringen havde Arcel vundet prisen for bedste manuskript i februar 2012 ved Berlinfilmfestival og var nomineret til en Golden Globe i kategorien bedste udenlandske film. I den danske pressedækning blev der insisteret på muligheden for at vinde, og en dansk delegation med kulturminister Marianne Jelved drog af sted til Los Angeles. Arcel udtrykte i interview ikke de store forhåbninger, da *Amour* havde vundet samtlige priser indtil da, men kunne glæde sig over, at bookmakerne mente, at *En kongelig affære* var en klar

toer.

Arcel har med sine fire film markeret sig som en genreinstruktør fra det politiske drama *Kongekabale* (2004) til fantasyfortællingen *De fortabte sjæles ø* (2007), (meta)komedien *Sandheden om mænd* (2009) og senest *En kongelig affære*, som er en blanding af *biopic* og periodedrama. I interessen for genrefortællingen er der et klart filmfællesskab mellem Nikolaj Arcel og Susanne Bier. Arcel har desuden også skrevet en række manuskripter instrueret af andre, f.eks. til den første film i krimifænomenet Millenniumtrilogien *Mænd der hader kvinder* (2009) instrueret af Niels Arden Oplev. Måske er genrefortroligheden også en af forklaringerne på den gennemslagskraft, som dansk film trods alt har haft de senere år med nomineringen af Susanne Biers *Efter brylluppet*, *Hævnens Oscar* og Golden Globe og *En kongelige affæres* nomineringer.

Når en film vinder en Oscar, har den som regel en kombination af en god fortælling, som skaber identifikation, og en høj grad af "techne", dvs. at det filmiske håndværk er i orden. Hvis man sammenligner med Cannesfilmfestivalen, så lægges der i Cannes større vægt på, at den film, som vinder, er nyskabende filmkunst med en personlig (auteur)vinkel. I ganske få tilfælde vinder den samme film både en Oscar for bedste udenlandske film og Den Gyldne Palme i Cannes – det skete f.eks. i 2013, hvor Michael Haneke vandt med *Amour*, og det skete i 1989 for Bille August, som vandt begge priser med *Pelle Erobreren*.

Den danske Oscarhistorie

Det gør en forskel at vinde en Oscar for en film eller filmarbejder, fordi det giver en uvurderlig opmærksomhed, når den næste film skal laves. Den danske Oscarhistorie udpeger en række film, som har vakt opmærksomhed internationalt, og som har givet mange af vinderne nye muligheder og cementeret eller etableret deres status i dansk og international filmkunst. Og har man vundet en Oscar, så bliver det nævnt i pressen og ikke mindst i filmhistoriebøgerne – som et objektivt kvalitetsstempel – selvom erfaringen viser, at det naturligvis ikke altid er tilfældet.

Oscarshowet (og Golden Globe og BAFTA) og filmfestivaler som Cannes, Venedig og Berlin er filmkulturelle mediebegivenheder, som giver anledning

til at diskutere den nationale filmkunst, filmkultur og filmpolitik/kulturpolitik i den kulturelle offentlighed. I dette kapitel har fokus været på danske Oscarvindere og med et kort perspektiv til væsentlige internationale priser – fra *Cimarron* til *En kongelig affære* – og vi har her bevæget os fra Hollywoods gyldne tidsalder med episke storfilm til danske versioner af *heritage*-filmen, samfundssatiriske og eksistentielt orienterede kortfilm og centrale bidrag inden for den digitale filmteknologi.

Oscar og de internationale priser er jo ét perspektiv på dansk film, men Danmark har naturligvis også sine egne filmpriser, som spiller en central rolle i det nationale perspektiv: Bodilprisen er blevet uddelt af filmkritikerne siden 1948, filmbranchens Robertpris har været uddelt af Dansk Film Akademi siden 1982, ligesom filmfestivalerne CPH:DOX (2003-) og CPH PIX (2008-) også har deres respektive filmpriser. Men det er en anden historie ...

På de næste sider følger en oversigt over de i kapitlet nævnte 'danske' Oscarnomineringer og -priser i udvalg.

	1930'erne	1940'erne	1950'erne	1960'erne
Tekniske priser	1931, Max Rée: pris for bedste scenografi i <i>Cimarron</i> .		1956, Tambi (Johannes) Larsen: pris for art direction i <i>The Rose Tattoo</i> .	1966, Tambi (Johannes) Larsen: nominering for sort/hvid-art direction i <i>The Spy Who Came in from the Cold</i> .
Bedste kvindelige birolle	1937, Gale Sondergaard: pris for <i>Anthony Adverse</i> .	1947, Gale Sondergaard: nominering for <i>Anna and the King of Siam</i> .		
Bedste film				
Bedste udenlandske film			1957, <i>Qivitoq</i> (instr. Erik Balling): nominering.	1960, <i>Paw</i> (instr. Astrid Henning-Jensen): nominering. 1962, <i>Harry og kammertjeneren</i> (instr. Bent Christensen): nominering.
Bedste dokumentar-feature				1957, <i>Hvor bjergene sejler</i> (instr. Bjarne Henning-Jensen): nominering.
Bedste live action-kortfilm				
Bedste animerede kortfilm				
Specialpris/ærespris		1940, Jean Hersholt: specialpris for arbejde med Motion Picture Relief Fund.	1950, Jean Hersholt: specialpris for "Distinguished service to the motion picture industry". 1956, Jean Hersholt: ærespris oprettet i hans navn – "The Jean Hersholt Humanitarian Award".	

Fig. 7: Oversigt over 'danske' Oscarnomineringer og -priser (i udvalg).

1970'erne	1980'erne	1990'erne	2000-2013
	1982, Tambi (Johannes) Larsen: nominering for art direction i <i>Heaven's Gate</i> .	1990, Mikael Salomon: nominering for bedste cinematografi i <i>The Abyss</i> . 1992, Mikael Salomon: nominering for bedste visuelle effekter i <i>Backdraft</i> .	2004, Henrik Wann Jensen: pris for "technical achievement". 2009, Per H. Christensen: pris for "technical achievement".
			2010, <i>An Education</i> (instr. Lone Scherfig): nominering.
	1988, <i>Babettes gæstebud</i> (instr. Gabriel Axel): pris . 1989, <i>Pelle Erobreren</i> (instr. Bille August): pris .	1990, <i>Dansen med Regitze</i> (instr. Kaspar Rostrup): nominering.	2007, <i>Efter brylluppet</i> (instr. Susanne Bier): nominering. 2011, <i>Hævnen</i> (instr. Susanne Bier): pris . 2013, <i>En kongelig affære</i> (instr. Nikolaj Arcel): nominering.
			2010, <i>Burma VJ</i> (instr. Anders Østergaard): nominering.
		1997, <i>Ernst & Lyset</i> (instr. Anders Thomas Jensen): nominering. 1998, <i>Ska' vi være kærester?</i> (instr. Birger Larsen): nominering. 1998, <i>Wolfgang</i> (instr. Anders Thomas Jensen): nominering. 1999, <i>Valgaften</i> (instr. Anders Thomas Jensen): pris .	2000, <i>Bror, min bror</i> (instr. Henrik Ruben Genz): nominering. 2003, <i>Der er en yndig mand</i> (instr. Martin Strange-Hansen): pris . 2007, <i>Helmer & søn</i> (instr. Søren Pilmark): nominering. 2008, <i>Om natten</i> (instr. Christian E. Christiansen): nominering. 2009, <i>Grisen</i> (instr. Dorte Høgh): nominering. 2010, <i>The New Tenants</i> (instr. Joachim Back): pris .
1979, <i>Oh My Darling</i> (instr. Børge Ring): nominering.	1986, <i>Anna & Bella</i> (instr. Børge Ring): pris .		

Litteratur

- Halskov, Andreas (2013): "There's No Place Like Oz...", *16:9*, nr. 50, april 2013: 16-9. [dk/2013-04/index.htm](http://16-9.dk/2013-04/index.htm)
- Højer, Henrik & Jakob Isak Nielsen (2005): *Film i øjet*. København: Dansk lærerforening.
- Højer, Henrik (2011): "Hollywood-økonomiens sande ansigt", *16:9*, nr. 41, april 2011. 16-9. [dk/2011-04/side09_bogameldelse.htm](http://16-9.dk/2011-04/side09_bogameldelse.htm)
- Larsen, Claus (2008): "Danskere igennem Oscar-historien", *Tv Go'*, 20. februar 2008. go.tv2.dk/articlefornoejelse/id-10500645:danskere-igennem-oscarhistorien.html
- Lendino, Jamie (2012): " 'The Hobbit' at 48fps: Frame Rates Explained", *pcmag.com*, 14. december 2012. www.pcmag.com/article2/0,2817,2403746,00.asp
- Lynnerup, Marie (2009): "Scarlett Johansson – en hårhistorie", *Woman*, 28. april 2009. woman.dk/article/31454-scarlett-johansson--en-harhistorie/gallery/126915
- Nielsen, Jakob Isak (2011): "På rette spor", *16:9*, nr. 43, september 2011. 16-9. 16-9.dk/2011-09/side08_filmanmeldelse.htm
- Oscars (2013): "Jean Hersholt Humanitarian Award", *oscars.org* [sidst besøgt 17. april 2013]. www.oscars.org/awards/academyawards/about/awards/hersholt.html
- Schepelern, Peter (red.) (2001): *100 års dansk film*. København: Rosinante.
- Skotte, Kim (2013): "Dansk Oscarvinder var den ondeste kvinde i Hollywood", *Politiken*, 4. marts 2013. politiken.dk/kultur/film/ECE1913155/dansk-oscarvinder-var-den-ondeste-kvinde-i-hollywood
- Vincendeau, Ginette (red.) (2001): *Film/Literature/Heritage. A Sight and Sound Reader*. London: BFI Publishing.

Noter

1. En anekdote knytter sig til hendes prøvefilming for rollen som den onde heks i *The Wizard of Oz* (1939), hvor hun sagde "nej tak", da de gik efter en grim heks i stedet for en smuk og ond heks.
2. For mere om "The Hollywood Ten" og de såkaldte HUAC-høringer se da Johannes Riis' bidrag om *On the Waterfront* (1954) og Andreas Halskovs bidrag om Oscaruddelingen og de amerikanske kulturværdier andetsteds i denne bog.
3. Herved passer filmene også fint med Andreas Halskovs karakteristisk af den "klassiske" Oscarvinder som værende en film, der typisk slægter problemfilmen på, og som henter sin prestige fra litteraturens og historiens skatkammer.
4. Prosa: Forbundet af It-professionelle www.prosa.dk/aktuelt/prosabladet/artikel/artikel/lysets-mester-om-avatar-fotonkort-og-oscars/?tx_prosamag_pi1%5Bpageid%5D=4106
5. Man siger traditionelt, at fantasygenren skal være *logisk, konsistent* og *begrænset*, og det er således et princip for fantasygenren, som George Lucas udtrykker det, at skabe "the most immaculate of realisms within the most unreal of places." For mere herom se Halskov 2013.
6. For mere om de forskellige typer af priser se da introduktionskapitlet først i denne bog.
7. *An Education* kan dog med rimelighed regnes for en engelsk produktion, og *Drive* er amerikansk produceret. For mere om *Drive* se da Nielsen 2011.
8. Denne pris er opkaldt efter den markante hollandske instruktør Joris Ivens, som i 1929 lavede en filmhistorisk central dokumentarfilm med storby symfonien *Regen*.